

Iraks manglende demokrati er grobund for vold og terrorisme

Juni 2014

Irak er ved at falde fra hinanden, og stigningen i vold og terrorisme kan ikke bare forklares ud fra borgerkrigen i Syrien. Baggrunden skal findes i Irak selv og ikke mindst i den måde USA og en koalition af villige stater håndterede krigen på. Falder Irak fra hinanden, får det konsekvenser for hele Mellemøsten.

Lars Erslev Andersen, lea@diis.dk

Irak ledes i dag diktatorisk af Nouri al-Maliki, som USA og England fik på plads i et blødt kup i 2006. Al-Maliki holder politiske modstandere uden for indflydelse med støtte fra styret i Iran. I de sunni-muslimske områder foregår der en stigende radikaliseringsproces, mens mange borgere flygter fra både ISIS og Bagdad-regimets bomber.

Baggrunden skal findes i den politiske udvikling siden 2003. Trods mange advarsler indledte USA krigen i Irak i marts 2003 med det formål at vælte den irakiske diktator, Saddam Hussein, og starte en demokratibølge i det arabiske Mellemøsten. Saddam Hussein blev fjernet fra magten, taget til fange af amerikanerne og senere overgivet til irakerne, der fik ham hængt i et fængsel. Alt gik akkurat lige så galt, som advarslerne havde profeteret – på nogle punkter endnu værre på grund af de fatale fejl, især amerikanerne begik, da ”freden skulle vindes”.

En af de mest graverende fejltagelser var opløsningen af den irakiske hær og det Baathparti, der havde udgjort Saddams magtbasis, samt igangsættelse af en meget nidkær og omfattende de-baathificering. Det er en væsentlig forhindring for, at demokratiet kan

ANBEFALINGER

- Det er et irakisk anliggende at bekæmpe ISIS. USA og det internationale samfund gør klogt i at undlade at starte en ny international Irak-krig.
- Anti-terrorstøtte med specialoperationer, droner og jagerfly rettet mod ISIS og især gruppens ledere kan være effektive, men skal følges op af politiske reformer i Bagdad, der lægger en bedre grobund for at opbygge de nødvendige alliancer.
- Opbygning af et fungerende civilsamfund i Irak er en uomgængelig forudsætning for stabilitet.
- Det er vigtigt at yde humanitær hjælp til flygtninge i Irak og det arabiske Mellemøsten. Dels af humanitære grunde, dels fordi de store flygtningestrømme i sig selv er destabiliserende i regionen.

etableres. De-baathificeringen har været og er stadig – trods lovgivningsforsøg på at få den stoppet – et af de vigtigste instrumenter, de nye irakiske magthavere omkring premierminister Nouri al-Maliki bruger til at holde oppositionspolitikere og politiske modstandere væk fra magten. Rivalerne bliver beskyldt for at være gamle Baathfolk – hvilket omtrent er det samme som at være 'terrorist' – hvorefter de bliver fordrevet, smidt i fængsel eller likvideret. Dette har betydet, at store grupper i det irakiske samfund er holdt uden for både politisk indflydelse og karrieremuligheder i statsapparatet. Især sunnimuslimer er blevet marginaliseret, forfulgt og undertrykt, men også shiamuslimer og andre som er kommet på tværs af al-Maliki og hans regering har fået samme behandling.

De detroniserede Baath-folk og fyrede officerer fra den irakiske hær har helt opgivet håbet og illusionen om, at regeringen i Bagdad vil give dem politisk indflydelse og en rolle i det irakiske samfund og har i stedet i et stort tal tilsluttet sig den militante islamistiske gruppe, ISIS, som derved er blevet tilført mange, herunder militære, kompetencer.

VESTEN BAG BLØDT KUP

Al-Maliki kom til magten i 2006 ved en manøvre, der nærmest må betegnes som et kup orkestreret af USA og Storbritannien mod den daværende premierminister, Jaafari. Selvom al-Maliki måske ikke ligefrem tabte valget i 2010, vandt han det heller ikke og blev alligevel siddende på magten som premierminister. Den anden store gruppering, Iraqiya, der bestod af sunnimuslimske stammeledere, politikere, militsfolk samt sekulære shiamuslimer, blev helt holdt uden for magten.

I stedet for demokrati og stabilitet åbnede krigen i Irak for diverse konflikter på kryds og tværs i det irakiske samfund og overordnet mellem de tre store befolkningsgrupper: sunnimuslimer, shiamuslimer og kurdere. Denne tredeling af det irakiske samfund er mest af alt et direkte resultat af krigen og den amerikanske måde at forstå Irak på. Inden krigen var forskellene mellem navnlig sunni- og shiamuslimer langt mindre udtalte og mange gange helt udviskede. Dengang var den vigtigste identitetsmarkør, om man var en del af Saddam Husseins irakiske samfund eller var i opposition til det.

Selvfølgelig skal man ikke negligere, at akkurat Saddam Hussein spillede de forskellige befolkningsgrupper ud mod hinanden og bedrev en brutal undertrykkelsespolitik mod kurderne i nord og shiamuslimerne i syd. For at sige det lidt populært, var det ikke sunnimuslimen, men diktatoren Saddam Hussein, der i kynisk magtpolitisk øjemed drev denne politik, dels af frygt for Iran, dels af

frygt for kurdisk separatisme. Kurdere og shiamuslimer, der viste loyalitet mod Saddam kunne imidlertid sagtens gøre karriere i hans magtapparat.

Selvom det irakisk kurdiske område formelt er en del af staten Irak, og selvom alle handelsaftaler, herunder om eksport af olie fra regionen, skal sanktioneres af centralregeringen i Bagdad, fungerer området stort set som en selvstændig stat. Det er bemærkelsesværdigt, at de irakiske kurdere største samhandelspartner rent faktisk er nabostaten Tyrkiet, der de seneste år har udviklet et godt forhold til de irakiske kurdere. Baggrunden er en række fælles interesser i energi og samhandel, og at de irakisk kurdiske ledere arbejder sammen med Tyrkiet om at bekæmpe og forfølge Det Kurdiske Arbejderparti (PKK), der af tyrkerne ses som en terrororganisation. Men forholdet mellem det selvkerende irakiske Kurdistan og centralmagten i Bagdad er i dag så dårligt, at det i sig selv længe har udgjort en trussel om opløsning af den irakiske enhedsstat.

Enhedsstaten trues tillige i høj grad af den konflikt, der har udviklet sig stadig mere voldeligt mellem sunnimuslimer og shiamuslimer, og som efter ISIS overtagelse af millionbyen Mosul reelt er en borgerkrig.

Konflikten mellem de to grupper er et direkte resultat af krigen og den måde, hvorpå tingene blev håndteret efter Saddam Husseins fald. Med arvefjenden væk, så Iran store muligheder for at øge sin indflydelse i det nye Irak, som dygtigt er blevet udnyttet, da de hidtil undertrykte shiamuslimer satte sig tungt på magten. Med Saddams fald opstod et magt-tomrum, fordi hans fjernelse fra magten samtidig reelt var en systematisk nedbrydning af hele det irakiske statsapparat med det resultat, at stort set intet, hverken kontorer eller kompetente personer, var til rådighed, da genopbygningen skulle i gang. De-baathificeringen sendte hele centraladministrationen ud i mørket sammen med den irakiske hær. I første omgang forsøgte amerikanerne at køre butikken selv, men uden succes: Hverken politisk, i opbygningen af nye institutioner eller i kampen mod den stigende sekteriske vold, terrorisme og sabotage mod de amerikanske projekter lykkedes det at bremse den voksende elendighed. I stedet begyndte politikere fra det shiamuslimske samfund at varetage ledelsen og rekruttere fra egne rækker, mens alle andre nidkært blev holdt ude og nede – med støtte fra Iran.

Det ville være forkert at opfatte det shiamuslimske befolkningsflertal som en homogen gruppe. Efter fjernelsen af Saddam Hussein var der mange blodige

Ledende medlem af ISIS ved brændende politibil i Iraks Anbar provins

© AP Photo

opgør mellem forskellige grupper med forskellige interesser, ligesom der er mange shiamuslimer, der forstår sig selv som sekulære uden nogen form for religiøs dagsorden. Et eksempel er Ayad Allawi, der kom til Irak efter 30 års eksil og blev premierminister i den overgangsregering, som var sat i scene frem til de første irakiske valg i 2005. Allawi blev senere leder af partiet *Iraqiya*, der samlede sekulære shia- og sunnimuslimer. Partiet opfattede sig som nationalistisk og ikke-sekterisk og var tænkt som de marginaliserede sunnimuslimers mulighed for at vinde politisk indflydelse i Bagdad. Ved valget i 2010 blev det faktisk det største parti, men Nouri al-Maliki var ikke indstillet på at dele magten. Resultatet er, at sunnimuslimerne helt frem til i dag systematisk er blevet holdt borte fra magten.

Lige så lidt som man kan tale om én homogen shiamuslimsk befolkning, kan man betegne sunnimuslimerne som én gruppe. Udstødt fra magten i Bagdad, frataget jobmuligheder i hæren, politiet og staten stod de som de store tabere efter Saddam Husseins fald og kunne i bedste fald enes om en fælles offerfortælling.

FORHOLDET MELLEM AL-QAEDA OG ISIS

Oprøret og kampen mod koalitionsstyrkerne var relativt begrænset i krigens første fase, men ganske hurtigt ankom mujahedin – hellige krigere med

al-Qaeda-tilknytning fra udlandet – og tog del i organiseringen af oprøret. Især én gruppe, som blev ledet af jordaneren Abu Musab al-Zarqawi, rettede i stigende grad sine angreb mod shiamuslimer samt shiamuslimske helligdomme – helt åbenlyst i et forsøg på at starte en sekterisk borgerkrig. Zarqawis meget blodige aktiviteter i Irak, der ud over de mange målrettede angreb mod shiamuslimerne også talte de berygtede gidseltagninger og halshugningsvideoer, blev ikke modtaget med udelt begejstring af den al-Qaeda-top, der sad gemt i Pakistan. Men Zarqawi var en mulighed for at give al-Qaeda en genopblomstring efter krigen i Afghanistan, og derfor endte al-Qaeda alligevel med at gøre Zarqawis gruppe til en del af sit netværk. Al-Qaeda fik dermed et stærkt fodfæste i Irak. Det er den gruppe, der opererer under navnet ISIS, men med stort tilløb af irakere, herunder som nævnt Baath-folk og tidligere officerer i den irakiske hær. Det hører med til historien, at det gamle al-Qaida med lederen Ayman al-Zawahiri nu lægger afstand til ISIS, først og fremmest fordi gruppen forsøger helt at dominere al-Qaidas allierede i Syrien, Jabhat al-Nusra.

Zarqawi blev dræbt i juni 2006 på et tidspunkt, hvor stadig flere af de sunnimuslimske militser var utilfredse både med al-Qaedas måde at føre oprørs-

kamp på og gruppens magtovertagelse i mange sunnimuslimsk dominerede irakiske byer. På det tidspunkt var volden i Irak på sit højeste, og den amerikanske indsats, bl.a. heftige kampe i den sunnimuslimske bastion Falluja, var ikke effektiv. Derfor gik amerikanerne i gang med at ændre strategi til den, der kom til at gå under navnet 'The Surge'. Skåret ind til benet var formålet, at man i stedet for at dræbe fjenden skulle beskytte civilbefolkningen. Samtidig havde en række sunnimuslimske stammeledere, de såkaldte awakening sheikhs, henvendt sig til amerikanerne med budskabet om, at de gerne ville bistå med at bekæmpe al-Qaeda. Deres motiv var dobbelt: Dels ville de have al-Qaeda smidt ud, dels var de bange for, at Iran skulle få alt for stor indflydelse. Idéen var således, at de fik dannet militser, som med amerikansk understøttelse kunne bekrige al-Qaeda – og som, efter at det job var gjort, kunne indrulleres i de irakiske sikkerhedsstyrker, mens stammelederne fik adgang til den politiske magt i Bagdad. Faktisk leverede sheikerne varen, og volden faldt betydeligt, hvilket alt i alt gjorde 'The Surge' til en succes.

Problemet var, at al-Maliki hverken viste sig villig til at indrulle militserne eller åbne det politiske system. Det var disse stammeledere, der sammen med moderate islamister og sekularister samt sekulære shiamuslimer udgjorde fundamentet i Iiraqiya-partiet, som blev holdt uden for indflydelse. Resultatet har både været en radikalisering af de sunnimuslimsk baserede militser og en genkomst af al-Qaeda-grupper, især den nuværende ISIS.

ET IRAKISK ANLIGGENDE

I dag er situationen den, at de irakiske kurdere i stadig større grad forvalter deres region som en selvstændig stat, og at Nouri al-Maliki klæber til magten i Bagdad – med støtte fra Iran, hvor den irakiske regering kvitterer med at bakke op om den iranske dagsorden i Mellemøsten med sin støtte til Bashar al-Assad-regimet i Syrien. Og i de sunnimuslimske områder foregår der en stigende radikalisering og fremgang til ISIS, mens mange borgere flygter – både fra ISIS's terrorregime og af frygt for Bagdadregimets jagerfly.

USA og det internationale samfund har i alt for lang tid vendt det blinde øje til, at Maliki forvaltede sin position i Bagdad ved med magt at holde sine politiske modstandere borte fra indflydelse. Skal ISIS bremses og bekæmpes, er det helt nødvendigt, at de sunnimuslimske grupperinger, der i 2007 hjalp George W. Bush og den nye amerikanske strategi med at bekæmpe al-Qaeda, får reel indflydelse på magten i Irak. Her er al-Maliki den største prop i systemet: Ingen – og slet ikke de sunnimuslimske politikere – kan have nogen tillid til Maliki. Konstruktive reformer og en politik, der skaber de nødvendige alliancer i bekæmpelsen af ISIS er nok først mulige efter hans afgang. Det er naturligvis et irakisk anliggende, men det internationale samfund og Danmark må lægge maksimalt pres på regimet i Bagdad med henblik på at få de nødvendige reformer gennemført, hvilket formentlig samtidig vil være et farvel til Maliki og hans folk.

Det er også et irakisk anliggende at bekæmpe ISIS. USA og det internationale samfund gør klogt i at undlade at starte en ny international Irak-krig. Anti-terrorstøtte med specialoperationer, droner og jagerfly rettet mod ISIS og især gruppens ledere kan vise sig effektive, men det er vigtigt at sådanne operationer nøje følges op af politiske reformer i Bagdad, der lægger en bedre grobund for at bygge de nødvendige alliancer. Endvidere er det vigtigt at yde humanitær hjælp til mange flygtninge i Irak og det arabiske Mellemøsten både af humanitære grunde, men også fordi så store flygtningestrømme, som der er tale om, i sig selv er destabiliserende i regionen. Endelig, skulle det lykkes at få nedkæmpet ISIS og skabt reformer i Bagdad, er opbygning af et fungerende civilsamfund i Irak, der i dag er helt fraværende, en uomgængelig forudsætning for stabilitet. Både på flygtningeområdet og i udviklingen af civilsamfund synes Danmark at have gode forudsætninger for at yde en konstruktiv indsats.

Indholdet i dette DIIS Policy Brief er baseret på forfatterens forskning og er ikke nødvendigvis udtryk for DIIS' officielle holdning.